



НИЧИЯ ЗЕМЯ

Загражденията между Индия и Бангладеш

Сирил Джон радклиф прокара писалката си по картата на Индия, страна, в която никога не бил ходил, и разделил държавата на две.

В Закона за независимостта на Индия от 1947 г. било записано, че Британска Индия трябва да бъде разделена на два суверенни доминиона – Индия и Пакистан. Границите на новите държави трябвало да следват религиозната принадлежност на населението – Индия оставала за индусите, а Пакистан – за мюсюлманите. Махатма Ганди, герой от борбата за независимост на Индия, казал: „Цялото ми същество се бунтува срещу представата, че индуизмът и ислямът са две антагонистични култури и доктрини. Приемането на това схващане за мен е равносилно на отричане на Бога. Вярвам, че Коранът и Гита разказват за един и същи Бог, и че както и да се наричаме, всички ние сме деца на един Бог“. Въпреки протестите на Ганди и възраженията на политиците със светски възгледи индуистките и мюсюлманските националисти, които искали религиозни държави, надделели.

Британският парламент възложил задачата по определянето на новите граници на Радклиф – късоглед юрист с диплома от Оксфордския университет. Радклиф не искал да се заеме с това. Никой не искал. Проектът имал за цел да раздели 80 млн. души и да преразпредели над 450 000 кв. км земя, за да изреже разединения Пакистан – Западен Пакистан и Източен Пакистан – от Индия. (През 1971 г. Източен Пакистан получил независимост от Западен Пакистан. Така се появила държавата Бангладеш.) Радклиф неохотно приел задачата. Имал шест месеца, за да извърши колосалното дело. Когато пристигнал в Делхи през 1947 г. обаче, с мокър от пот английски костюм, Радклиф получил нареждане от началниците си да свърши всичко за 36 дни. Той нямал време дори да се снабди с по-подходящо облекло. Поетът У. Х. Одън описва труда на Радклиф в своята поема „Разделение“:

Затворен е в къща самотна и бродят наоколо
денем и нощем жандарми, и бдят над живота му.

А той работи над своята тежка задача – да раздели
на милиони съдбите. Над картите стари седи,
и колко ли хора живеят в страната – не знае,
но няма и време да пита, няма време да се мотае
из обречените земи. А жегата – тя е ужасна,
дизентерия го измъчва, той се превива безгласно.

Но след седем седмици границите са определени;
за добро или лошо, земите са разделени.

Начинът, по който са прекарани граничните линии, свидетелства, че Радклиф е работил под напрежение и без ни най-малко да познава Индия. На много места „линията на Радклиф“ разделила села и дори домове, като оставила кухните в Индия, а дневните – в



Пакистан. Някъде линията следвала променливото течение на реките и всеки път, когато очертаанията на коритата се променяли, къщите покрай бреговете се озовавали в другата държава. Границата показвала неразбиране или незаинтересованост по въпросите на религиозната политика – в много погранични райони мюсюлманите и индусите се оказали от погрешната страна. Радклиф знаел, че върши работата си през пръсти.

Веднага след като предал изготвените карти, той напуснал Индия, тъй като се страхувал за живота си. В писмо до доведения си син Радклиф написал: „Ще има към 80 млн. недоволни, които ще ме търсят, и не бих искал да ме намерят“. Радклиф настоял британските войници да претърсят самолета, с който щял да се върне в Англия, за бомби и наемни убийци. Никога повече не стъпил в Индия.

Разделението предизвикало масова миграция – 12 млн. души прекосили новата граница в едната или в другата посока. Това е най-голямото, а вероятно и най-кървавото движение на човешки маси в историята. В седмиците след разделението се надигнала вълна от насилие, в която загинали между половин и един милион души. Стотици хиляди жени и момичета били отвлечени и изнасилени. Вече в безопасност в своя дом в Англия, Радклиф прочел във вестниците за ужасите, за които и самият той имал вина.

На следващата година Орденът на Британската империя наградил усилията му с рицарско звание. Въпреки че се чувствали унижени от линията на Радклиф, индийците така и не прекроили границата. Вместо това гражданите на новия доминион започнали да укрепват граничната линия с бодлива тел и стомана.

Индия обгръща Бангладеш подобно на амеба. Като изключим късата граница с Мианмар и устието на река Ганг, която се влива в Бенгалския залив, Бангладеш е заобиколен отвсякъде от големия индийски брат. След разделението двете страни поддържали близки отношения. През 1971 г. Индия подкрепила Бангладеш в последния етап от борбата за независимост от Пакистан и дала гражданствона 4 млн. бангладешки имигранти, избягали в Индия след войната. Съседските отношения обаче бързо започнали да се обтягат. Когато нелегалните мигранти от Бангладеш станали 10 млн., индийското гостоприемство взело да отслабва. В началото на 80-те, няколко години преди да бъде убита, министър-председателят на Индия Индира Ганди предложила по цялата граница с Бангладеш, дълга 4000 км, да бъдат издигнати заграждения, които да попречат на мигрантите да влязат в Индия.

Укрепването на границата започнало през 1986 г. Скептиците веднага се усъмнили, че заграждение от бодлива тел, струващо 4 млрд. щатски долара, ще спре нежеланите бангладешци. Оказали се прави. Скептиците обаче не разбирали символичното значение на Стената. Индийският икономист Джагдиш Багвати го разбрал. Той написал:

„Смятам, че колкото и неефективно да беше решението на покойната Индира Ганди да се издигнат заграждения по дългата граница между Индия и Бангладеш, то все пак беше отличен ход. Не можехме да затворим границата, но ако не бяхме направили нищо, бездействието ни щеше да се възприеме като проява на безразличие или нерешителност,



а това би било политическа бомба. Издигането на загражденията беше най-безобидният начин да не правим нищо, преструвайки се, че правим нещо!“

Също като при Стената на Адриан, и при Стената между Индия и Бангладеш външният вид бил по-важен от практическото предназначение. Бляскавата варовикова облицовка на Стената на Адриан впечатлявала поданиците на империята; загражденията между Индия и Бангладеш създавали илюзия за сигурност у разтревожения народ.

Подозирах обаче, че Стената е оставила своя отпечатък върху селяните, които живеят наблизко. Исках да посетя границата с Бангладеш, за да видя дали наистина построяването на Стената е било „отличен ход“.

След 31-часово пътуване с влака, който хванах на гара Чхатрапати Шиваджи в Мумбай, аз пристигнах в Колката, столицата на провинция Западна Бенгалия. Провинцията има граница с Бангладеш, дълга 2200 км – това е половината от границата между Индия и Бангладеш. Когато индийското правителство решило да построи Стената през 80-те години, провинция Западна Бенгалия се възпротивила. Бенгалците от двете страни на линията на Радклиф споделяли една и съща култура, религия и език много преди тук да има каквато и да било граница. Хората тук харесват мистичните песни на странстващите музиканти, наричани баули, обожават поезията на Рабиндранат Тагор и обичат да си похапват риба, задушена в синапен сос. Бенгалците от двете страни на границата смятат Колката (някогашната Калкута) за свой културен и духовен център. Без съмнение тези хора мажат и маслото върху хляба по един и същи начин. От гледна точка на емоционалните връзки физическата преграда между тези хора няма никакъв смисъл, особено когато става дума за укрепленията по границата, очертана от късоглед британски юрист. Бенгалците никога не са искали да се разделят, затова и правителството на Западна Бенгалия било против загражденията. Към 2000 г. само 5% от границата между Западна Бенгалия и Бангладеш била укрепена.

Две години по-късно обаче страхът от мюсюлманска агресия хвърлил сянка върху презграничното приятелство. За индийските наблюдатели възходът на ислямистките политически партии в Бангладеш бил доказателство за растящия религиозен екстремизъм отатък границата. Докладвано било, че пакистански терористични групировки действат в Бангладеш в близост до границата. Индийските власти обвинили бангладешките медресета, че окуражават и планират терористични нападения срещу индийци. Следпадането на кулите близнаци недоверието към мъжете с чалми и бради нараснало. Индийците свързвали бангладешците с исляма, а исляма – с тероризма. Правителството на Западна Бенгалия вече не се противяло така упорито на идеята за Стената. Когато пристигнах, изграждането на укрепленията беше към своя край.

В Колката се качих на друг влак, който отиваше на изток към границата с Бангладеш. Озовах се недалеч от Петрапол, най-големия граничен пункт между Индия и Бангладеш и най-оживеното сухо пристанище на Азия. Оттук минават 80% от търговията между Индия и Бангладеш. Всичко се върши открито. Контрабандата е ежедневие и се толерира, макар по



закон да не е разрешена. Местните икономики разчитат на неофициалното прехвърляне на стоки през границата – всичко от плодове през хероин до бенгалски проститутки – а контрабандистите печелят два пъти повече от търговците, действащи в рамките на закона. Индийското село Джаянтипур, което се намира на границата, ме интересуваше повече от самия граничен пункт.

Бях чел, че в момента селото се намира между границата и новата стена, така че на практика загражденията отделят Джаянтипур от Индия. Бях тръгнал от Колката по изгрев, бях много изморен и потракването на влака бързо ме приспа. Събуди ме някаква музика. На една от съседните седалки седеше мъж, който пееше с приятен и мек глас. Хората, насядали около него, отмерваха ритъма, като потропваха с пръсти по чантите си и по стените на вагона. Мъжът изпя няколко кратки песни, след което притихна. Останалите сториха същото. Музиката, тази кратка, но приятна интерлюдия, придаде цвят на пътуването. Отново заспах.

Когато влакът спря, пътниците слязоха на перона. Тълпата ме понесе. За миг се побоях да не би да изгубя равновесие и да се озова под краката на спътниците си. Хората обаче се притискаха толкова плътно един до друг, че човек не можеше дори да падне. Успях да се измъкна от влака и от гарата, след което наех рикша до Джаянтипур. Отначало попаднахме в задръстване. Всички водачи на рикши надуваха старомодните велосипедни тромби и улицата гръмна от пищенето на гумените свирки. След първия половин километър излязохме на главния път и трафикът се нормализира. По дърветата край пътя бяха налепени питки от пресни кравешки изпражнения. Основата на всеки ствол беше обгърната с ризница от тези черно-кафяви кръгове, размесени с трева. Всяка питка носеше отпечатък от ръката на човека, който я беше залепил за кората на дървото да се суши. Минахме покрай зелена джунгла и покрай бистри езера, в които се къпеха жени и плуваха момчета. Въздухът беше прохладен и чист. Това беше първото ми съприкосновение с провинциална Индия.

Водачът на моята рикша ми обясни, че ако искам да видя загражденията, трябва да поискам разрешение от граничните войски – част от индийската армия, отговаряща за защитата на националните граници. Водачът ме остави в местния щаб на граничните войски, който се намираше само на няколко метра от самата граница. Усмивнат служител ме покани в канцеларията си и нареди да ми донесат чай. Когато казах, че искам да видя Стената, той се засмя.

– Невъзможно. Забранено е. – Мъжът поклати глава и се захили под мустак, сякаш молбата ми беше най-смешното нещо, което беше чувал от дълго време насам.

Обясних му, че не искам да се прехвърлям отвъд Стената, не искам дори да я докосвам, искам само да я видя.

– Интересувам се от граници и заграждения – казах. – Посетил съм много такива по целия свят. Затова дойдох в Индия.

– Виждали ли сте палестинската стена? – попита ме служителят.

– Да.

– Ето оттам се вдъхновихме. От израелците.



Попитах за Джаянтипур. Мъжът каза, че информацията ми е погрешна. Стената не отделя Джаянтипур от Индия, но част от обработваемата земя на селото е останала отвъд границата с Бангладеш и само земевладелците имат разрешение да преминават през загражденията, за да обработват земите си.

– Може да отидете в Джаянтипур – каза служителят. – Селото е оттатък пътя. Но не може да видите Стената.

Ръкувахме се за сбогом, аз пресякох пътя и влязох в Джаянтипур. Когато изгубих щаба на граничните войски от поглед, поех на изток към границата. Не можех да си представя с какво бих навредил, ако само хвърля един поглед на Стената. Служителят определено беше твърде предпазлив. В най-лошия случай някой униформен щеше да ме вземе за глупав заблуден чужденец и щеше да ме изгони. Не щеш ли обаче насреща ми се зададе някакъв юноша на велосипед. Докато минаваше край мен, той извика „Салам алейкум“. Когато му отговорих на английски, той спря, обърна колелото и ме попита на развален английски къде отивам.

– На разходка – отвърнах.

– Не. Натам Бангладеш. Ничия земя. Войници.

Момчето сви ръце, все едно държеше пушка. „Калашников.“ Младежът сложи ръка на рамото ми и внимателно, но загрижено ме побутна към главния път. Бях готов да игнорирам думите на правителствения служител, но не можех да отмина с лека ръка искрените предупреждения на момчето. Когато стигнахме до пътя, момчето потупа седалката на велосипеда – знак да се кача. За последен път погледнах назад, натам, където вероятно се намираше Стената, и се качих на колелото. Младежът ме закара до жп гарата. Всеки път, когато срещнеше познат, той ме сочеше с палец и викаше: „Чужденец!“.
